

A konvenció alkalmazásának legérdekesebb része az, amikor már minden kiscsoportos vagy páros jelenetnek megtaláltuk a helyét ezen a fizikailag is leképezett idővonalon, és a jelenetek nyitó és záró képének felvillantásával újra is játszunk a folyamatot. Nem kell a teljes jelenetsoron végigmenni, elegendő lehet a képek (természetesen állóképekkel történő) „átlapozása”. A fragmentumok egymás mellé helyezése, ezzel a folyamat felmutatása néha egészen érdekes tapasztalatokat hozhat. (Vagy ha éppen nem, akkor is lehet maga a forma érdekes és szórakoztató.)

**Példa:** A *Honvág* című (Drámapedagógiai Magazin 43. szám), egy házasság szétesését vizsgáló drámában kisebb csoportok egy sor jelenetet, illetve állóképet dolgoztak ki, melyek az előzményeket, az udvarlást, a kibontakozó, majd az elhalványuló szerelmet, végül a megkeseredett kapcsolatot jelenítették meg. Ezek elhelyezése az idővonalon néha nem is annyira egyszerű, akár vitákat válthat ki, és hasznos eszköz lehet.

## Mi lenne, ha...?

**Leírás:** Egy ismert szabályjáték konvencióvá alakítása. Mint ahogy a *Játékkönyv* című füzetem 2013-as, sokadik kiadásában és utánnomlásában írtam: „Régi játék. A szalonok ifjúsága kedvelte egykoron: burkoltan lehetett udvarolni, 'virágnyelven' szerelmet vallani a játék során. Mi más formában, más céllal használjuk. A kitaláló kimegy a teremből. A többiek megbeszélés alapján választanak valakit a bent maradók közül: az ő személye lesz a kérdések tárgya. A kitaláló visszajön, és 'Mi lenne, ha...?' kezdetű kérdéseket feltéve kell a válaszok alapján rájönnie, kire gondoltak a többiek. A kitaláló maga dönti el, hogy milyen taktikával kérdez. Adhatja ugyanazt a kérdést mindenkinek, a csoport felének, vagy még kisebb részének, de külön-külön, személyre szólóan is kérdezhet.”

Ez az ön- és társismereti játékká formált szalonjáték a kiindulási alap a konvenció fejlesztése, alakítása során. A csoportunk a dráma során ennek a konvenciónak a keretei között azt vizsgálhatja, hogy ha hősünk olyan maradna, amilyennek a kontextusépítés során közösen megalkottuk, akkor a jelenlegi körülmények extrapolációjával (például, ha ilyen maradna a viselkedése, akkor) a jövőben milyen következményei lennének, illetve lehetnének a cselekedeteinek. „Tételezzük fel, hogy a figura nem változna jelentősen...” – és az idősík váltásával máris a lehetséges jövőbeli következményeket szemléltető jelenetek kidolgozásával és elemzésével vizsgálhatjuk, hogy mire vezethet a jelenlegi döntés, helyzetmegoldás, viselkedés stb. Vagyis mi lenne, ha...?

**Példa:** A *Rómeó és Júlia* kerettörténetén belül maradva azt nézzük meg, hogy ha Rómeó nem a város főterén keresztül megy haza az esküvőjéről, és nem akad össze Tybalttal és bandájával (nincs párbaj, nem öli meg a felesége unokatestvérét, nincs száműzetés), akkor milyen férj lenne belőle, hogyan élné meg a hétköznapi helyzeteket annak alapján, amit már tudunk róla, a viselkedéséről, a helyzetmegoldásairól.



## Mondom-teszem

**Leírás:** Egy jelenetben a résztvevők a párbeszéd minden egyes mondata után egy ismert színházi/színjatszói *narrációs* technikával elmondják azt is, hogy mit csinálnak („Pl.: Jó napot kívánok!” – köszönök neki. „Sziasztok!” – mondom a többieknek és leülök közéjük.”).<sup>10</sup> Miután a csoport tagjai kipróbálták, illetve begyakorolták ezt az alaptechnikát, és amennyiben a foglalkozás vezetője ezt az adott ponton szükségesnek véli, akár egy újabb szintre is léphetünk: a folytatásban hozzáadhatunk még egy mozzanatot a cselekvés leírásához: a szereplők megadják azt is, *hogyan* történt, ami történt. („Pl.: Jó napot kívánok!” – köszönök neki, felé sem fordulva. „Sziasztok!” – mondom a többieknek és leülök közéjük, beprésem magam a szűk helyre.) Ennek a „Brecht után szabadon” alkalmazott technikának a használatával várhatóan lelassíthatók az akciók, ami esélyt adhat arra, hogy mélyebben megélhetőbbé és alaposabban tanulmányozhatóvá váljanak az éppen vizsgált cselekvések.

**Megjegyzés(1):** A konvenció alkalmazása leginkább a sok akciót, esetleg fizikai erőszakot tartalmazó jeleneteknél célszerű és hasznos: a résztvevők a játék tempójának lelassításával valamivel higgadtabban, a szituációtól kissé eltávolodva nézhetnek az eseményekre. (Más helyzeteknél pedig felesleges: ennek a tautológiára épülő konvenciónak a hasznossága az alkalmazás pillanatának helyes megválasztásától függ.)

**Megjegyzés(2):** A konvenció alkalmazásának életkori és drámás előképzettségi korlátai lehetnek: nem a kicsik és nem a kezdők játéka...

## Flashback

**Leírás:** A drámában az aktuálisan jelenlévő figurával/figurákkal foglalkozunk. De a múltbeli kiemelten fontos pillanatok kidolgozása – talán nem meglepő – erősen szólhat a jelenben, a drámában *itt és most* jelenlévőkről. A múlt megjelenített képei segíthetik a drámai jelen feltárását és értelmezését: jó esetben motívumok seregével szolgálhatnak.

A dráma egy fontos pillanatát előkészítő és előre jelző múltbeli jeleneteket többnyire kiscsoportos formában készítjük el. A csoportbontás minden esetben lehetővé teszi a differenciált tanulásszervezést: vagyis az egyes kiscsoportok különböző tartalmi és formai nehézségű feladatokat kaphatnak. Ha ezzel a lehetőséggel jól élünk, akkor részfeladatok adhatók ki, és nem kell például abba a helyzetbe hozni a résztvevőket, hogy azonos feladaton dolgozva, egymás munkáját versenyeztetve egyes kiscsoportok kevésbé jónak ítélt helyzetmegoldásait kizárjuk.

**Megjegyzés(1):** A FLASHBACK konvenció igazából nem valamiféle „formai mutatványról”, hanem az időkezelésről szól: szerves részét képezi más konvenciók alkalmazása, leggyakrabban a kiscsoportos rögtönzés és az állókép kerül elő a „múltfeltáró utazás” során, de nem ritka a tárgyak (például fotók, vagy esetleg írásos „emlékek”, töredékek), avagy ezek kombinált alkalmazása sem. Ebben a megközelítésben a FLASHBACK egyfajta keretkonvenció (mint például a minden csoportos drámában alkalmazott GYÜLÉS konvenció is).

---

<sup>10</sup> Jonothan Neelands és Tony Goode hivatkozott művében szereplő leírásból kiindulva (*Action narration*, 63. o.). A nyersfordítás Deák Éva és Konczer Kinga munkája.

**Megjegyzés(2):** A FLASHBACK konvenció első benyomásként narratívának tekinthető, de ha jól alkalmazzuk, akkor főként mélyítő és reflektív funkciójú és hatású lesz.

**Megjegyzés(3):** Jól ismert kulturális kötést jelenthet a konvencióhoz a krimi irodalom, az arra épülő filmek vagy sorozatok világa: az oknyomozó detektív vagy újságíró figurája és tevékenysége napjaink fiataljai számára például meglehetősen ismerős, éppen ezért könnyen és jól használható lehet.

## Beszélő bútorok

**Leírás:** A konvenció leírása némiképp emlékeztethet bennünket az *Együtt könnyebb* elnevezésű, főként haladó csoportoknak javasolt szabályjátékra (ld. Játékkönyv, 2013). Ott a szereplő erősen lassított mozgása közben formálja meg a csoport a mozdulat befejezéséhez szükséges tárgyi világot. Ha le akar ülni egy karosszékbe, akkor többen azonnal alábújnak, hogy ő ezt megtehesse. A gondos fizikai bemelegítést kívánó szabályjátéknál a „főszereplő” azt tesz, amit akar – a többiek segítik, hogy leülhessen, felállhasson, kinyithasson egy szekrényt, becsukhasson egy ajtót stb.

Ennél a konvenciónál még az sem kell feltétlenül szükséges, hogy a központi figura, a tárgyak tulajdonosa jelen legyen. Az őt körülvevő, az őt jellemző, a róla szóló tárgyi világot képezzük le: a dráma résztvevői a saját testükből teremtik meg a vizsgált figura tárgyi környezetét. Ha szükséges, akkor megjelenik a központi figura szobájának egyik sarka, a benne lévő tárgyakkal. És igen, a tárgyak akár hangokat is adhatnak, sőt, akár meg is szólalhatnak, kórusban is beszélhetnek, az egyes tárgyak azonos, vagy éppen ellentétes információkat is közölhetnek.

**Megjegyzés(1):** A drámáinkat az esetek túlnyomó részében nem „jelmezzük” és nem „díszletezzük”. De ha valamiért aktuálisan fontosnak tartjuk a vizsgált figurát körülvevő tárgyi világ plasztikus leképezését, akkor ennek a konvenciónak jelentős szerepe lehet.

**Megjegyzés(2):** A kiscsoportok játékaink megszokott szervezési módjával érdemes rövid (párperces) felkészülési időt adni, és csak utána kérni a csoport előtti bemutatót.

## Közel-távol

**Leírás:** Ez a konvenció igazán jól a csoportra épülő drámákban használható, amikor mindenkinek saját szerepe van: lehetővé teszi, hogy elemezhessük a dráma valamelyik fontos, vizsgált figurája nézeteit, világképének egyes szegmenseit. A csoport tagjainak feladata, hogy az elemzett figura által képviselt különböző értékeket vessék össze a saját szerepük értékrendjével – úgy, hogy fizikai elhelyezkedésükkel jelzik, mennyire értik meg a figura motivációit, illetve mennyire értenek egyet különböző nézeteivel, gondolataival.

A terem közepére helyezzük az adott figura jelzését, egy tárgyat – lehet például egy székkal jelezni a vizsgált figurát, de a megoldás kiválasztása a rendelkezésre álló idő kérdése is: ha van időnk, készíthetünk egy határos, izgalmas installációt is, jelezhetjük azzal a figurát.

Ezután a csoport tagjai a figura különböző gondolatait, eszméit vizsgálják: ezeket vagy az adott figura gazdájától vagy a játék vezetőjétől hallják, és közelebb vagy távolabb helyezkednek a

